

Gennagyij Bondarev

Rudolf Steiner „A szabadság filozófiája” c. műve, mint a szemlélődő gondolkodás logikájának alapja.

A gondolkodó akarat vallása. A modern kultúrkorszak organonja.

I. Evolucionizmus

1. Előzetes megjegyzések.....	2
2. Rendszerelemek és ezek ősfenomenjai.....	
3. A fejlődés kategóriáiról.....	
4. Tudat, élet, forma.....	

I. Evolucionizmus

1. Előzetes megjegyzések

Azt a szándékot, hogy megadjuk az Antropozófia módszertanának szisztematikus leírását, egész sor jelentős, nem csupán tudományos jellegű nehézség kíséri. Elegendő azt elmondani, hogy ebben az esetben még az antropozófiai közegben is értetlenséget találunk, azon részében, melyben Rudolf Steiner tanítását csak misztikusan élik át, ha pedig tesznek is bizonyos megismerési erőfeszítéseket, akkor azt rendszer nélkül és dogmatikusan teszik. Ott nem ritka, hogy elkendőzik a saját antropozófia-felfogásuk szükségességét és felületességét, Rudolf Steiner egyes kijelentéseit kiragadják kontextusukból, és dogmatikus hitvalláshoz hasonlóan abszolutizálják azokat. Az ilyen típusú emberek, amikor találkoznak a könyvünkkel, akkor készen állnak kategorikusan elutasítani, például azon az alapon, hogy Rudolf Steiner egyik előadásában a következő kijelentést lehet olvasni: „A szellemtudomány életfelfogás kell hogy legyen, nem elméletnek, nem tanításnak kell lennie; át kell hogy alakítsa a legbelsőbb lelki életünket” (GA117, 1909. 11. 19.).

Ilyen „kifogással” találkozván, joggal állíthatjuk, hogy Rudolf Steiner ezen szavai nemcsak hogy nem mondanak ellen kutatásunk szándékának és jellegének, hanem úgymond a fő „idegét” is képezik. A helyzet az, hogy Rudolf Steiner fő eszköznek, mellyel az ember átalakíthatja a lelki életét, a gondolkodó tudatot tartotta. Eközben számtalan alkalommal aláhúzta, hogy ez a tudat hanyatlásban van, elidegenedik a valós élettől, pusztá absztraktságba merül. Ebben az értelemben „az Antropozófiának nem szürke elméletnek, hanem valódi életnek kell lennie” (GA26, S.56-57), a lélekteli gondolkodó szellem életének, mivel az Antropozófia végül is egy *világnézet*, melyet ugyanakkor a többi világnézettől eltérően „*más módon kell befogadni*” (Ibid.).

Amikor Rudolf Steiner az Antropozófiát Szellemtudománynak nevezi, akkor ez alatt azt kell érteni, hogy mind „tanítás”, mind „elmélet”, csak ezek tartalma és értelme annyira különbözik a többi létező tanításoktól és elméletektől, hogy megértésükhöz *minőségileg* kell megváltoztatni a tudatot egy meghatározott módon, amit az ember egész lelki-szellemi lényének mély átalakítása nélkül nem lehet megtenni. Magától értetődő, hogy az ilyen jellegű feladat megoldásához annak alapos *megismerése* szükséges. És minden megismerésnek megvan a saját módszere.

Az antropozófiai megismerési módszer sajátossága abban rejlik, hogy pusztá értelemmel nem érhető el; de akkor sem érünk el semmit, ha elutasítjuk az értelmet, és csak az érzések misztikájába süppedünk bele. – Mivel az Antropozófiától minden szektánsság, dogmatikusság idegen, ezért feltételezi az emberek antropozófiai alapon történő széleskörű és szabad érintkezését. De lényegét illetően, a „dolog ismeretével” csak azok tudnak róla vitázni, akik magukra veszik azt a munkát, hogy elsajátítsák „az Antropozófia megismerési *módszereit*” (GA257, 1923. 02. 13.). A módszer elsajátítása lehetővé teszi az Antropozófia helyes megismerését, vagyis lényegének és tartalmának adekvát megismerését. Ez pedig a maga részéről feltételezi, hogy nemcsak fejjel fogadjuk be, hanem „minden megjelenésében lelkesedést kelt bennünk, amikor úgy él bennünk, hogy átjárást talál az idegrendszerből a vérkeringési rendszerhez” (GA169, 1916. 06. 13.).

Ilyen kettős feladat áll minden olyan ember előtt, aki meg szeretné ismerni, be szeretné fogadni az Antropozófiát, és aztán gyümölcsözően dolgozni szeretne a tartalmával: intellektuálisan, aktívan kell gondolkodnia abból a célból, hogy felemelkedjen a tiszta értelem fölé, és egész lényét cselekvésbe hozza.

Kutatásunk egész tartalmával ennek a feladatnak a jellegzetességét törekszünk akceptálni, és megóvni az olvasót attól a szándéktól, hogy a Szellemtudomány kapcsán a módszert csak az értelem segítségével értse meg, hogy absztrakt-logikai, nyelvészeti stb. manipulációs módszereket „erőltessen” rá (ami a

véletlenszerű, rendszertelen, kaotikus gondolathalmazokban figyelhető meg, ami egyre inkább, az utóbbi 10-15 évben különösen betölti az úgynevezett másodlagos antropozófiai irodalmat).

Nos, teljesen nyilvánvaló, hogy az Antropozófia nem lehet „csupán elmélet”. Alakítania kell a lélek közvetlen életét. De mi segítheti ezt jobban, mint a gondolkodó, ezért elkerülhetetlenül teoretizáló tudat ideális, valós léttel való megtöltése? Ilyen módon cselekedve megváltoztatjuk a tudat természetét. Ezzel már az Antropozófia tanulmányozásának fokán szükséges elkezdni foglalkozni; a megfelelő helyen megmutatjuk majd, miért értelmetlen csak tükrözni az Antropozófia ideáit. Ugyanakkor nem szabad rögtön elutasítani a tükrözést. Megfeszített munkával, jól megértve a feladat lényegét, először létre kell hozni önmagunkban a megismerés más módjához szükséges előfeltételeket.

Az ideák fejlődésnek vannak kitéve. Az az ember, aki számára idegen ezen ideák önmozgásának megtapasztalása absztrakt formában, sohasem talál helyes viszonyt a valós létükhöz. Ilyen értelemben törekszünk megérteni a legelején egy egyszerű dolgot: kutatjuk a *Szellemtudomány* módszertanát, amely következőképpen nem lehet *nem tudomány*. Igen, ez a módszertan mind részeiben, mind lényegében specifikus; ugyanakkor például nem fejleszthet saját evolúciótant, ignorálva Darwin-Haeckel fejlődéseméletét; nem építhet saját ismeretelméletet a filozófiatörténet áramlatán kívül. Ugyanakkor a Szellemtudomány módszertanának evolucionizmusa *minőségileg* más fokon áll, mint a természettudományos evolucionizmus, mivel tartalmazza az érzéki és az érzékfeletti realitást is. A filozófia az Antropozófiában mély metamorfózison megy keresztül, amikor maga a gondolkodó tudat metamorfizálódik. Rudolf Steiner ezt mondja: „a filozófia korszaka beteljesedett. Az egyedüli, ami ma a filozófia lehet – ez az emberben annak megváltása, amire a tisztánlátónak fejlődése első szintjén kell emlékeznie, az ének, az öntudatnak a megváltása. – Íme ezt kell filozófia alatt érteni^{*)}. Ezért »A szabadság filozófiája« c. művemet ilyen szemszögből törekedjenek megérteni. Benne éppen arra helyeződik a hangsúly, aminek a filozófiai tudatot a most beköszöntő korszakba kell átvezetnie, és amelyben az emberi fejlődésben ismét annak kell előlépnie, ami a magasabb (isteni – Szerző) hármasságnak a filozófiánál pontosabb tükröződése, ahol az emberi fejlődésbe a Teo-Szófiának kell belépnie (GA137, 1912. 06. 12.)

Antropozófiának saját megközelítése van a természettudományhoz is, melyet Rudolf Steiner a módszertanában szorosan egyesített éppen az ilyen, Teo-Szófiához felemelkedő filozófiával, ennek köszönhetően a természettudomány kiterjed a tiszta szellem dimenziójába.

Még egy fajta értetlenség kíséri szándékunkat, s ez abból ered, hogy a külvilágban általánosan elterjedt az a szokás, hogy mindent, aminek az ezotériához, az okkultizmushoz köze van, egy kalap alá vegyenek. Szokássá vált, hogy az okkultizmusnak bármely megemlítését tudományos körökben ízléstelennek, vallási körökben pedig sátánizmusnak tartásák. És el kell ismerni, hogy az ilyen fogadtatásnak sok esetben elegendő alapja van. Ezért különösen nehéz kiállni a valódi ezoterizmus jogai mellett, mely minden korban tagadhatatlanul, közvetlenül vagy közvetve táplálta az emberiség kultúráját, és akár elismert volt, akár nem, de fő összetevője volt. Századokon keresztül nem vették ezt észre, de csupán az emberi öntudat éretlensége miatt. Aki érett volt, megértette: van-e értelme a kisgyermeknek elmagyarázni az általa belélegzett levegő összetételét? Ezért ilyen esetekben az ezoterizmus kultuszok, vallások formájában, művészet formájában lépett elő, nem pedig tudásrendszerként.

De más a helyzet az érett emberiség esetén. Neki, épp ellenkezőleg, először is el kell magyarázni, hogyan kapcsolódik össze az, amit az ember a külső, exoterikus fejlődési úton dolgozott ki, az őt tápláló ezoterikus, vagyis tisztán szellemi, semennyire sem absztrakt, semennyire sem sötét forrásokkal. Ezeket

^{*)}Ezt az Antropozófiával harmóniában álló filozófiai irányzatok létrehozói meg tudták érteni.

titokban tartották (éppen ezért ezoterikusak) az ember gyermeki gondolkodás elől, de most eljött az idő, ahogy az Evangéliumban áll, a titkosat nyílttá tenni.

Éppen ebben az értelemben ezoterikus tanítás az Antropozófia, beleértve a filozófiai és goetheanisztikus alapját. És ez a legfőbb sajátossága, amely megkülönbözteti a többi, általában nagyon népszerű ezoterikus irányzatoktól és áramlatoktól, melyekben semmit sem akarnak tudni a gondolkodó tudat igényeiről. Az ezoterizmus, sok ember tudatában gyakori elképzelésként, az emberiség egyfajta múltjához asszociálódik, amikor az emberek főként gyakorlati mágiával foglalkoztak, és az összes, még a hétköznapi szükségleteiket is, csodatétellel elégítették ki. Később, ismeretlen okokból, megkedvelték a filozófiát, a külső tudományokat, elfelejtették a korábbi mágiát, felszínesebbé váltak, és zsákutcába vezették a civilizációt. De most eljött az idő ismét felébreszteni az ősi képességeket, visszatérni a csodatevő múlthoz: nem gondolni a jövőre, csupán ismerni azt, mivel az az univerzum monoton módon ismétlődő összehúzódásával és kitágulásával teljesen meghatározott; az ismeretelmélet helyett tisztánlátást fejleszteni, a közlekedési eszközök helyett a telekinézist stb.

Mivel az ilyen ideológia sok emberben zavart idéz elő, a képviselői néha törekszenek a korszak tudományos szellemével összhangba kerülni, de a törekvésükből, kuriózumokon kívül semmi sem történik. Hozzunk egy konkrét példát.

Könyvtárakban való hosszas keresgélés után sikerült találnunk egy olyan könyvet, melyet közvetlenül az okkultizmus módszertanának szenteltek. Törekedtek benne többé vagy kevésbé egységbe vezetni a tipikussá vált beszédfordulatoknak azokat a fajtáit, melyekhez a ma hangadó okkultisták (jobb lenne őket parapszichológusoknak vagy extraszenszeknek nevezni) akkor fordulnak, amikor a gondolkodó emberek hitetlenséget nyilvánítanak ki az okkult praktikáikkal kapcsolatban. A könyv címe: „A jóga módszertana”, Péterváron adták ki 1991-ben. A könyv legelején meghívják az olvasót (függetlenül a készségi szintjétől) egy meditációs gyakorlat végrehajtására. Közvetlenül ezután olyan fogalmak meghatározását adják, mint „Isten” és „evolúció”. Ezek teljesen értelmileg vannak megfogalmazva, de tisztán a misztika szemszögéből, a régmúlt hagyományainak bevonásával, melyek abban a korban keletkeztek, amikor a gondolkodás még alapvető módon különbözött a modern gondolkodástól, amikor még képi volt, az emberek tudata pedig csoporttudat, s ezért félig tisztánlátó volt. A szerzők egyszerűen nem értik az ősi spiritualitást, ugyanakkor mélyen gyökereznek a modern materialista természettudományos képzetekben. Azokat a legelemibb módon extrapolálva a régmúlt bölcsességére, egyszerűen materialista értelmezést adnak nekik. Íme így vázolják a purushi „evolúcióját”: „Ez a bolygók ásványainak kristályrácsán a diffúz energia első elemeinek kialakulásával kezdődik” (7.o.). Magának az Istennek az evolúciója „ciklusokban zajlik, melyeket a modern csillagászatban pulzációknak neveznek” (6.o.) A tudat, a szerzők szerint, „önmagát tudatosító energia-sűrítmény”; az ember növesztheti a tudat „tömegét”, „kristályosíthatja a tudatot”. Kísérletet tesznek a kereszténységgel való flörtölésre is: „Jézus Krisztus és Krisna tanítása a szellemi haladás módszertana alapján egybeesik” (21.o.). A könyv többi részében pedig egy tarka, eklektikus keveréket adnak „törvényekből”, okkult manipulációkból, ezeket Castaneda, Gurgyijev stb. írta. Mindezt elemezni nincs értelme, és teljes megértéssel viszonyulunk azon komoly tudós irányában, aki az ilyen okkultizmussal semmilyen kapcsolatba sem akar kerülni, és előnyben részesíti, ha a tudományban materialista marad.

Hogy megmutassuk az Antropozófia és az összes ilyen fajta ezotéria alapvető különbségét, egy sor elég összetett vizsgálatot kell elvégezni, a továbbiakban ezekkel fogunk foglalkozni. Közülük kiindulópontként azt kell figyelembe venni, hogy az Antropozófia, mivel Szellemtudomány, teljesen az *evolucionizmus* pozícióin áll. Ez az egyik alaptulajdonsága. Erről amiatt fontos tudni, mivel az evolucionizmus kérdésében az emberiség két táborra oszlott. Az egyikben, ahol a vallásos tudat játszik

főszerepet, a világ és az ember evolúcióját is tagadják. Például a keresztény teológia azt állítja, hogy a Teremtő a világot és az embert ugyanolyan formában teremtette, melyben azok ma is léteznek. Nincsen semmilyen faji evolúció. A világ majd egyszerre és tisztán erkölcsi alapon fog megváltozni. Igaz, nem szabad azt gondolni, hogy az ilyen nézet tanítóinak körében csak naiv és misztikus képzetek uralkodnak. Hogyan lehet összeegyeztetni a világentrópia folyamatát a fokozatos fejlődés ideájával? – ezt kérdezi a modern, természettudományosan képzett katolikus vagy evangélikus atya.

Az emberiség másik részében természettudományos világnézet uralkodik. Következésképpen ők elismerik az evolucionizmust, de az csak a természet törvényein, a természetes kiválasztódáson és a létért való küzdelmen alapszik. Hiányzik belőle az erkölcsi princípium.

Az Antropozófia evolucionizmusa más fajta, mégis tiszteletben tartja Darwin-Haeckel evolúciós tanítását – némelyik módszertani alapelvét, megfigyelési módszerét, végül fő elméletét a fajok *természetes* eredetéről. Az utóbbi időben az Antropozófiának a darwinizmussal való viszonyában valami paradox helyzet kezdett kialakulni. A XX. század végén a világban elkezdett bővülni egy (a világpolitika globális eltolódása által előidézett) mozgalom az evolúció darwini elméletének elutasításáért. Például a neokreacionisták szektájának az USA-ban sikerült elérnie, hogy ezt az elméletet sok iskolában megszüntessék. És lehetséges, hogy egy idő után beköszönt az a pillanat, amikor az Antropozófia, mellyel a darwinizmus állandóan harcol, annak egyetlen védőjévé válik (azonban természetesen csak meghatározott mértékben).

Az Antropozófia evolucionizmusa kibékíti magában a két világtábor: az evolúció ellenzőinek és támogatóinak pozícióit. A helyzet az, hogy ezek polarizációja az anyag és a szellem dualizmusának tükröződése, ezzel a dualizmussal reménykedett a filozófia megbirkózni. Az Antropozófia, mint monisztikus szemlélet, az ontológiájában is szintézishez tudta vezetni az evolucionista dualizmust. Arra a kérdésre, hogy hogyan sikerült ezt megtennie, megpróbálunk válaszolni további vizsgálataink során. Egyelőre csak két orosz filozófus nézeteire utalunk, melyek szokatlan összhangban állnak az Antropozófia evolúciós tanításával. E nézetek közül az első Nyikolaj Losszkijhoz tartozik, aki az evolúció ősalapját „nem a természet alacsonyabb erőiben (látta), hanem Istenben és az isteni normatív ideákban, melyek minden szubsztanciális teremtőre jellemzők”. Losszkij eközben Vlagyimir Szolovjov evolucionista nézőpontjával szolidáris, melyet „A jó igazolása” c. írásában fejez ki. Ez a következőből áll: „A létező rendje nem ugyanaz, mint a jelenség rendje ... A jelenség feltételei a természet természetes evolúciójából erednek; a megjelenő pedig Istentől”.⁷⁷⁾

---

⁷⁷⁾Nyikolaj Losszkij: Az akarat szabadsága. A „Válogatás” c. könyvből. 593-594. o. Ugyanonnan való a Vlagyimir Szolovjov- idézet is.